

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav bohemistiky

Bakalářská práce

**JIHOSLOVANSKÉ PŮSOBENÍ PAVLA JOSEFA ŠAFAŘÍKA
V NOVÉM SADU**

Vedoucí práce: Dalibor Tureček, prof. PhDr. CSc.

Autorka práce: Eva Kortanová

Studijní obor: Bohemistika v praxi

České Budějovice

2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci na téma *Jihoslovanské působení Pavla Josefa Šafaříka v Novém Sadu* vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, 30. 4. 2009.

.....
Eva Kortanová

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, prof. PhDr. Daliboru Turečkovi, CSc., za cenné rady, připomínky, trpělivost, čas, který mi věnoval a metodické vedení práce.

Anotace

KORTANOVÁ, E. *Jihoslovanské působení Pavla Josefa Šafaříka v Novém Sadu.*

České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Filozofická fakulta. Ústav bohemistiky.

Vedoucí práce prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.

Klíčová slova: Pavel Josef Šafařík, slavistika, Nový Sad, historické reálie

V této práci se zaměříme na osobnost Pavla Josefa Šafaříka a čtrnáctileté období, které strávil v Novém Sadu. Práce se skládá ze tří formálně odlišných částí, které však spolu tematicky úzce souvisejí.

První část popisuje postavu Pavla Josefa Šafaříka a přibližuje historicko-společenské podmínky doby přelomu 18. a 19. století na Balkáně. Ve druhé části se již dostáváme k samotnému pobytu v Novém Sadu, jeho tamní práci a stykům se svými jihoslovanskými kolegy.

V třetí a to poslední části se zabýváme nynějším nazíráním na osobu Pavla Josefa Šafaříka a jeho vliv, který měl bezpochyby na srbskou literaturu a jazyk z pohledu srbských literárních a jazykovědných teoretiků v opozici k české a slovenské literární a jazykovědné scéně.

Abstract

The South Slavonic functioning of Pavel Josef Šafařík in Novi Sad

Key words: Pavel Josef Šafařík, slavistic, Novi Sad, historical facts

In this work we will focus upon the personality of Pavel Josef Šafařík and fourteen year stay in Novi Sad. The work consists of three different formal sections which, however, correspond thematically with one another.

The first section describes the figure of Pavel Josef Šafařík, and examines the socio-historical conditions within the Balkans at the turn of 18th and 19th centuries. We come to Novi Sad itself in the second part, to his work written there and contacts with his south Slavonic colleagues.

In the third and the final section, we deal with the current view of Pavel Josef Šafařík's identity and his influence, which, according to Serbian literature theorists and linguists, he certainly had on Serbian literature, a view held in opposition to the Czech and Slovakian literature and linguistic scene.

Obsah

1	Osobnost P. J. Šafaříka a historické reálie doby přelomu 18. a 19. století	10
1. 1	Osobnost P. J. Šafaříka před rokem 1819	10
1. 1. 1	Dětství P. J. Šafaříka	10
1. 1. 2	Gymnaziální léta	11
1. 1. 3	Studijní léta strávená v Kežmarku	12
1. 1. 4	Počátky uvědomování si národního cítění	14
1. 1. 5	Léta strávená na jenské univerzitě	16
1. 1. 6	Šafaříkovo působení v Bratislavě	20
1. 2	Historické reálie doby na přelomu 18. a 19. století v balkánských zemích	21
1. 2. 1	Národnostní pluralita na území Vojvodiny	21
1. 2. 2	Předpoklady pro kulturní rozvoj v zemi na přelomu 18. a 19. století	22
2	P. J. Šafařík v Novém Sadu (1819-1833)	28
2. 1	Hledání nového zaměstnání a následný odchod z Bratislavy	28
2. 2	Příchod do Nového Sadu	30
2. 3	P. J. Šafařík a D. Magarašević – spolupráce s Maticí srpskou	31
2. 4	P. J. Šafařík a L. Mušicki	33
2. 5	P. J. Šafařík, V. S. Karadžić a J. B. Kopitar	34
2. 6	Šafaříkovo trpké prozření	36
2. 7	Osobní život v době působení na novosadském gymnáziu	37
3	P. J. Šafařík v kontextu současné slavistiky	41
	<i>Závěr</i>	44
	<i>Seznam literatury</i>	46
	<i>Obrazová příloha</i>	49
	<i>Zdroje</i>	55

Úvod

V této práci se budeme snažit postihnout základní body, jež se vztahují k jihoslovanskému působení slavisty slovenského původu, Pavla Josefa Šafaříka¹. Formálně rozlišíme tři ucelené části, které spolu tematicky souvisejí.

První část bude rozdělena do dvou okruhů. V prvním okruhu představíme blíže osobu P. J. Šafaříka, dotkneme se jeho působení před odchodem do Nového Sadu a stručně zrekapitulujeme stěžejní momenty jeho života před rokem 1819. Tento rok se pro něj stává rozhodujícím: jako dvacetičtyřletý opouští z existenčních důvodů rodné Slovensko a s vidinou pevnějšího profesního postavení s dlouhodobější perspektivou, odchází na Balkán. Ve druhém okruhu první části jsem pokládala za nezbytné nastínit historické, kulturní a společenské poměry, jež panovaly v balkánských zemích² na přelomu 18. a 19. století. Nejde mi o podrobný popis historických událostí. Mou snahou je především přiblížit

¹ V celé práci ponechávám jednotnou podobu jména a příjmení v češtině (**Pavel Josef Šafařík**). Nepřevádím však jeho jméno ani příjmení v názvech zahraničních titulů. Můžeme se setkat se třemi základními formami, ve kterých se jeho příjmení užívalo: „*pomađarštěné Safáry (užíval ji Š. otec a Š. sám v mládí)*, resp. *Šafary, Schaffary, slovenské Šafárik (Schaffarik, Schafarik) a české Šafařík (Ssafarik, Szafarik)*. *Křestní jméno slovensky psáno Pavol Jozef, sám se ojedinele (Prvotiny pěkných umění) podepsal Jozef Jarmil.*“ MERHAUT, L., (ed.) : *Lexikon české literatury : osobnosti, díla, instituce. 4/I S-T*, s. 521.

V srbských titulech se jméno a příjmení objevuje ve dvou podobách, a to v přeložené (**Pavel Josif Šafarik**) nebo nepřeložené slovenské podobě (**Pavel Jozef Šafarik**). V posledním případě jde o formu s krátkou samohláskou *a*, jelikož srbština nedisponuje grafémy, jež by rozlišovaly délku samohlásek, jako je tomu v češtině.

² Při používání slovního spojení „**balkánské země**“ se vzhledem k častým územním změnám, ke kterým v této době docházelo a vzhledem k okruhu našeho zájmu, omezíme pouze na území dnešního Srbska, konkrétně na autonomní oblast s názvem **Vojvodina**, jejímž centrem se stává **Nový Sad**.

dobový kontext a poukázat na velmi podobný historický vývoj, kterým procházely - stejně jako česká společnost - balkánské země při hledání národních hodnot.

Druhá část bude základním kamenem celé práce, a proto jí věnujeme největší pozornost. Bude se týkat pobytu P. J. Šafaříka v Novém Sadu, jeho styků s tamní inteligencí a mecenáši, bez kterých by jeho práce nebyla realizovatelná.

Třetí, závěrečná část se na rozdíl od dvou předcházejících bude zabývat současným pohledem na tohoto slavistu evropského významu, a to z řad srbských, slovenských či českých odborníků. Zodpovíme si otázky, do jaké míry se jeho osobností či dílem zabývají západoslovanští a jihoslovanští slavisté v dnešní době, zdali je tedy toto téma již zcela vyčerpané, či nikoliv.

Primárním zdrojem literatury, ze které jsem čerpala, byl první svazek čtvrtého, a to posledního dílu *Lexikonu české literatury*³, který vyšel v roce 2008 v nakladatelství *Academia*. Další prameny, které uvádím v seznamu literatury, jsou velmi různorodé. Jedná se jak o monografie, tak o příspěvky z konferencí. Publikace, ze kterých jsem čerpala, jsou napsány v českém, slovenském a srbském jazyce. Názvy srbských zdrojů jsem se rozhodla uvádět v latině a ne v původní cyrilici. Předpokládala jsem, že se tím nijak nezmění význam, neboť texty nepřekládám, ale pouze z důvodů přístupnosti českému čtenáři transliteruji názvy

³ MERHAUT, L., (ed.). *Lexikon české literatury : osobnosti, díla, instituce. 4/I S-T*, s. 521-531.

knih či citace z cyrilice do latinky. Ani pro samotné Srby to ostatně není žádný násilný zásah, jelikož se od dětství učí oba dva způsoby zápisu, latinku i cyrilici.

Dále jsem měla možnost navštívit *Knihovnu Matice srpske* v Novém Sadu (*Biblioteka Matice srpske*), kde jsem našla mnoho cenných materiálů, jež se staly pilířem druhé části práce. Rozsáhlým zdrojem informací se stal i fond *Durynské univerzitní zemské knihovny v Jeně* (*ThULB, Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek Jena*). Některé slovenské příspěvky jsem také našla ve *Slovanském ústavu AV ČR*, v. v. i.

V závěru práce nakonec vyhodnotím poznatky, ke kterým jsem v průběhu celé práce došla a z těch následně vyvodím výsledky, které mé prvotní domněnky potvrdí, nebo je vyvrátí.

1 Osobnost P. J. Šafaříka a historické reálie doby přelomu 18. a 19. století

1.1 Osobnost P. J. Šafaříka před rokem 1819

„Práce neštítíl jsem se nikdy, ale ne vždy mohl jsem jít po hlasu srdce, nýbrž většinou jen tudy, kudy kázala povinnost a nouze, a nejednou jsem se chvěl, ba klesal pod tíhou života“⁴

P. J. Šafařík, 1851

Tento citát ve své podstatě vystihuje duši intelektuála, jenž vyrůstal v době bouřlivých myšlenkových a společensko-kulturních změn, které postupně zachvátily celou Evropu na přelomu 18. a 19. století.

1.1.1 Dětství P. J. Šafaříka

P. J. Šafařík se narodil 13. května roku 1795 v malé středoslovenské vsi Kobeliarovo, jako nejmladší z pěti dětí Pavla Šafaříka⁵ učitele, jenž působil na protestantských školách v blízkém okolí. Křestní jméno dostal po svém otci. Již v raném věku prokazoval nesmírné dispozice k učení se novým věcem a tak se jeho otec rozhodl, že malého Pavla bude sám vyučovat. V době, kdy děti obvykle

⁴ NOVOTNÝ, J. *Pavel Josef Šafařík*, s. 3.

⁵ Psáno v tehdejší době ještě jako (*Šafáry*)

nastupují na první stupeň základní školy, vykazoval chlapec výborné výsledky daleko přesahující svůj věk. Jelikož vyrůstal v protestantské rodině, první knihou, jež se mu dostala do rukou, byla samozřejmě *Kralická bible*, ze které mu otec velmi často rád předčítal, a když už byl Pavel schopný přečíst si knihu sám, ponořil se pilně do studia a dokázal ji během jednoho roku dvakrát přečíst! Četbou *Kralické bible* se před ním otvírá široké možnosti lidského poznání, ale i vztah k českému jazyku, jenž byl pro slovenské evangelíky stále ještě jazykem liturgickým i spisovným.

Otec se i přes nepřilíš vysoký plat protestantského kazatele snaží poskytnout všem svým dětem řádné vzdělání. Důkazem toho jsou dva starší Šafaříkovi bratři, kteří se stali úředníky a přestěhovali se za prací do Dolních Uher. Nejen mužským členům rodiny se však dostalo kvalitního vzdělání. Také Pavlova sestra Marie je jazykově i literárně vzdělána. Marie se stejně jako její dva bratři stěhuje se svým manželem do maďarského města Kiskörösi, kde tráví většinu svého života až do své smrti, roku 1852. I přes tyto skutečnosti zůstává ve svém srdci horlivou vlastenkou.

1. 1. 2 Gymnaziální léta

Velké synovo nadání, obzvláště na cizí jazyky, přivede Šafaříkova otce k myšlence, že by měl Pavle pokračovat v jeho profesi, a tak ho ve věku osmi let začíná učit latině. Tento jazyk se chlapec učí stejně rychle, jako jazyk český. V době svých desátých narozenin, roku 1805, se Šafařík loučí s domovem a odchází na nižší gymnázium do nedaleké Rožňavy, kde studuje s vyznamenáním a po třech letech strávených v Rožňavě dostává od rektora vysvědčení

s doporučením, aby pokračoval dále ve svých studiích na vyšším gymnáziu v Dobšíně. V létě roku 1810 ukončuje studium s výborným prospěchem, dokonce o rok dříve, neboť prokazuje nejlepší výsledky. Ve velmi krátké době zvládl při svém studiu na obou gymnáziích ještě dva další jazyky, a to němčinu a maďarštinu. Ještě mnoho let poté, co opustil gymnázium, si velmi rád vzpomněl na svá gymnaziální léta, která pro něj byla radostná i přesto, že s některými výukovými metodami nesouhlasil. Vnitřně odporoval bezduchému memorování učiva a byl toho názoru, že tyto metody nijak nepomáhají v rozvíjení intelektu.

1. 1. 3 Studijní léta strávená v Kežmarku

Na podzim, po skončení letních prázdnin, které strávil u rodičů, se jako patnáctiletý vydává do Kežmarku, na tamní evangelické lyceum. Lycea⁶ měla velmi dobrou pověst, mezi nimi především evangelické lyceum v Kežmarku, jež bylo známo i v zahraničí především svou kvalitní přípravou studentů na univerzity.

Na kežmarském lyceu se jeho hlavním vzorem stává profesor Jan Genersich⁷, který ovlivněn svým stoupencem filozofie J. G. Herdera. Osvícenský profesor Genersich vystudoval filozofii na univerzitě v Jeně a na lyceu vyučoval církevní právo a dějiny. Šafaříka přivedl k antické a německé literatuře. Během

⁶ „Lycea byla největším stupněm protestantského školství v Uhrách; jejich posláním byla příprava posluchačů pro kazatelskou nebo učitelskou dráhu, případně pro další teologicko-filosofická studia universitní, na která absolventi uherských lyceí odcházeli tradičně do Německa.“ NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 13.

⁷ Jan (Johann) Generisch (1761-1825), do roku 1821 profesor evangelického lycea v rodném Kežmarku, pak profesor církevních dějin a práva na evangelickém teologickém institutu ve Vídni. (Taktéž, s. 240).

čtyřletého studia v Kežmarku se Šafařík naučil vedle německého, latinského, maďarského a českého jazyka, jež ovládal z dřívějších let, také řečtině a hebrejštině, neboť tyto jazyky byly základními kameny studia teologie. Mezi svými spolužáky vynikal především pílí a houževnatostí, díky níž mu bylo roku 1813 nabídnuto, aby vedl kurzy hebrejského jazyka v nižších třídách ústavu.

Finanční podpora od rodičů nebyla v době, kdy studoval v Kežmarku nijak velká, a proto shání vedle výuky další práci, která by mu pomohla s existenčními problémy. Roku 1812 *„byl přijat za vychovatele do rodiny kežmarského assessora Davida Goldbergera, aby vyučoval jeho syna.“*⁸

V pozici vychovatele setrvává až do roku 1815, kdy odchází pokračovat v sebevzdělávání na jenskou univerzitu. Tato léta patří k dalším mezníkům jeho života a mají nesmazatelný vliv na formování Šafaříkova myšlení, které je silně ovlivněno počátky vlasteneckého uvědomování a národního cítění, které se začíná na počátku 19. století šířit evropskými zeměmi a postupně zachvátí i ty nejzazší kouty. V tuto dobu se jedním z jeho nevěrnějších přátel stává Ján Benedikt, se kterým udržuje přátelské i pracovní vztahy ještě další řadu let. Seznamuje se také se srbskými studenty, kteří nebyli na lyceu v Kežmarku žádnou výjimkou. Řada těchto studentů se mu v pozdějších letech stane výraznou oporou při svém pobytu v Novém Sadu.

⁸ NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 14.

1. 1. 4 Počátky uvědomování si národního cítění

Právě v těchto letech, kdy poznává řadu slovanských studentů, si Šafařík stále více uvědomuje slovanskou vzájemnost a narůstající vztah, který v něm den ode dne sílí. Ač pocházel ze slovenské rodiny a „jeho rodiče se považovali za Slováky, lépe řečeno „uherské Slováky“ a z náboženského hlediska za potomky česko-bratrských exulantů bylo to spíše málo vyhraněné povědomí příslušnosti k jedné z početných etnických skupin žijících v mnohonárodních Uhrách a konkrétně v samotné národnostně smíšené gemerské oblasti než novodobé vědomí národní se všemi jeho atributy a také uvědomělymi projevy.“⁹

Šafařík sice vyrůstá v období prvopočátků národního cítění, ale jelikož se pohybuje v poměrně odlehle části Slovenska, kam se iniciační národně-obrozenské snahy intelektuálů téměř nedostávají, je o tyto podněty ochuzen a i z tohoto důvodu se v počátcích 19. století k tomuto proudu nepřipojuje, neboť mu tato myšlenka není nijak blízká.

Situace tehdejšího Slovenska byla jiná než v Čechách. Na Slovensku neexistovalo jednotné centrum, ze kterého by se vlastenecké myšlenky šířily do všech koutů země: na rozdíl od Čechů, kteří měli Prahu či Chorvatů, pro které se stal centrum opozice proti Habsburské monarchii Záhřeb. Šafařík se při studiích na gymnáziu nesetkává blíže se slovanskými jazyky, naopak s latinou, řečtinou či

⁹ NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 15.

maďarštinou a tak není divu, že do té doby, než v sobě objevil nový zájem o všechno slovanské, neměl potřebu se tímto zabývat, neboť to pro něj bylo cizí.

Impulsem, který vedl k zájmu o vše, co je slovanské a zároveň i o národní uvědomění, mohlo být známé Jungmannovo¹⁰ dvojí rozmlouvání „*O jazyku českém*“, které bylo uveřejněno roku 1806 v „*Hlasateli českém*“. Šafařík prahнул po dalším vzdělávání v oblasti slovanských jazyků, literatur či kultur a tak se snaží získat poznatky z knih, jež jsou mu k dispozici na kežmarském lyceu. Čte např. dílo Josefa Dobrovského¹¹. Ovlivněn literaturou chce i on sám přispět k vlasteneckému nadšení a proto se rozhodne psát básně. Je přesvědčen, že jazyka lze povznést především prostřednictvím jeho užívání a to v poezii. Nelze jazyk jen stále bránit, ale prosadit jej a pozvednout jeho uměleckou formu.

Do obrozenecké literatury vstupuje jako devatenáctiletý, svou básnickou prvotinou *Tatranská Múza s lýrou slovanskou*¹², při jejímž psaní se nechal inspirovat německou a antickou literaturou, především Schillerem či G. A. Bürgerem.

„I přes četné pozůstatky básnický postupů anakreontické poezie počátečního období české a slovenské obrozenecké literatury znamenala v celkovém jejím kontextu nový vývojový stupeň na cestě k romantismu.“¹³

¹⁰ Josef Jungmann (1773-1847), přední osobnost českého národního obrození, kulturně politický činitel, autor obsáhlých dějin české literatury a česko-německého slovníku. (Taktéž, s. 265).

¹¹ Josef Dobrovský (1753-1829), vynikající český osvícenský vědec, zejména filolog a literární historik, zakladatel slovanské porovnávací filologie. (Taktéž, s. 256).

¹² Jež vyšla v Levoči roku 1814.

¹³ NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 20.

Šafařík nezaostává ani v próze a píše obsáhlé epické skladby *Slavení slovanských pacholků* a *Poslední noc*. Jde především epické skladby, v nich ho inspirovala lidová slovesnost, především motivy z lidové jánošíkovské tradice. Šafaříkova básnická sbírka zůstala po zbytek života prvotinou, od poezie upustil, ač toho zdá se v pozdějších letech občas litoval, ale i přesto hodnotil na sklonku života své básnické dílo jako „mladickou nerozvážnost“, či popud mládeže. Nepřikládal jí později nijak zvlášť důležité místo v své práci.

1. 1. 5 Léta strávená na jenské univerzitě

Po dohodě s otcem se vydává na protestantskou univerzitu v Jeně, kde se запиše do studií evangelické teologie. K tomuto rozhodnutí přispěl i rodinný přítel Pavel Benický, který se u otce za dvacetiletého studenta přimluvil a byl to právě on, který doporučil věhlasnou univerzitu.

Cestou do Jeny se v Bratislavě osobně seznamuje s J. Palkovičem¹⁴ a srbským spisovatelem Milovanem Vidakovičem¹⁵, jenž bude v pozdějších letech Šafaříkovým kolegou na gymnáziu v Novém Sadu. „Z Bratislavy vedla jeho cesta do Vídně, kde Janu N. Hromádkovi¹⁶ odevzdal pro jeho časopis „Prvotiny pěkných

¹⁴ „Profesorem řeči a literatury „československé“ na tamním evangelickém lyceu a vydavatelem „Týdenníka“, ve kterém věnoval literární počátkům mladého Šafaříka několikrát pozornost.“ NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 21.

¹⁵ *Milovan Vidaković (1780-1841)*, přední srbský romanopisec a překladatel rytířských a filosoficko-naučných románů, v prvních letech Šafaříkova pobytu v Novém Sadě profesor místního pravoslavného gymnasia. (Taktěž, s. 256).

¹⁶ *Jan Norbert Hromádka (1783-1850)*, profesor českého jazyka na universitě ve Vídni, v letech 1813-1817 vydavatel časopisu „Prvotiny některých umění“. (Taktěž, s. 241).

umění“ básnickou romanci „Oldřich a Božena“ napsanou ještě v Kežmarku.“¹⁷

Poslední zastávkou na cestě do Jeny se stala Praha, kde se setkává s Josefem Dobrovským. Šafařík se podělil s Dobrovským o svůj velký zájem, který chová ke slovanské literatuře, historii, kultuře a slovanskému jazyku. Ten mu na oplátku předal cenné rady o slovanských rukopisech, které byly uloženy v jenské univerzitní knihovně.

Do Jeny přichází Šafařík v polovině října 1815 a zapisuje se mezi posluchače univerzity. V Jeně vede tichý, vcelku skromný život a snaží se všechnu svou pozornost zaměřit pouze a jen na studium, přičemž nedává ani kondice, kterými si zde studenti nejčastěji přivydělávají. Bydlí v podnájmech se slovenskými studenty, kteří jsou bezmála jedinými, s nimiž Šafařík navazuje kontakt.

Nijak se nezapojuje do politického života a demonstrací německého studentstva proti feudálně absolutistickým režimům v Evropě v době po Vídeňském kongresu. Prostředí jenské univerzity bylo velmi liberální a studenti zde mohli otevřeně vyjadřovat své názory ke stávající politické situaci. Šafařík se však držel stranou jakýchkoliv veřejných projevů a proto si někteří němečtí studenti ho považovali za podivína a mysleli si, že by mohl být Angličan.

Zato se zaměřil na studium dalších jazyků, jako byla angličtina, francouzština či polština, srbštině se již naučil velmi dobře od svých jihoslovanských přátel v Kežmarku. Nejen při studiích na gymnáziu či na Lyceu,

¹⁷ NOVOTNÝ, F. Pavel *Josef Šafařík*, s. 22.

ale i zde vynikal Šafařík neskonalou pílí a touhou po poznání. Po dvouletém studiu v Jeně ukončil svá studia s vyznamenáním. V době studií na jenské univerzitě se zajímal o pedagogiku, neboť si rozmyslel svou původní volbu protestantského kazatele a svou budoucnost viděl spíše v roli učitele. Mezi jeho oblíbené profesory bychom neměli opomenout Lorenze Okena¹⁸, jenž přednášel přírodní vědy či historika Heinricha Ludena¹⁹. Největší oporou v Jeně byl pro Šafaříka H. C. A. Eichstädt²⁰, k němuž chodil Šafařík na kondice řečtiny a jenž přednášel antickou literaturu. Jako vrchní bibliotékář mu Eichstädt pomáhal se sháněním materiálů o slovanských rukopisech a starých tiscích.

Záhy začal Šafařík překládat německé a řecké klasiky, jeho vzor Friedricha Schillera či Aristofana. Do jenského období patří překlad dramatu Marie Stuartovna a komedie Oblaka.

Dalším okruhem jeho působnosti se stala lidová slovesnost, v níž se zaměřil na píseň. Píseň, jež doprovázela celý jeho dosavadní život. Od vzpomínek na matku, která mu jako malému chlapci zpívala písně a jež zemřela roku 1812, dále přes spolupráci s J. Benediktim, se kterým začal písně sbírat již za pobytu v Krežmarku, až po současné období, kdy měl již dostatečný přehled o sbírkách písní ruských, německých, srbských, ale i rumunských (valašských) a cikánských.

¹⁸ *Lorenze Oken (1779-1851)*, filosof a profesor přírodních věd na universitě v Jeně. (Taktéž, s. 241).

¹⁹ *Heinrich Luden (1780-1847)*, od roku 1806 profesor historie na universitě v Jeně, přednášel zejména německé dějiny od počátků reformace v 16. století. (Taktéž, s. 240).

²⁰ *Heinrich Carl Abraham Eichstädt (1772-1848)*, od roku 1803 profesor klasické filologie na universitě v Jeně, za Šafaříkových studií děkan filosofické fakulty a vrchní bibliotékář místní universitní knihovny. (Taktéž, s. 240).

Kladně hodnotil sběratelskou práci Františka Palackého, se kterým udržoval rovněž přátelský vztah a svého přítele J. Benediktiho. Oba se zabývali sbíráním moravských a českých lidových písní. Při návratu z Jeny byl požádán, aby přeložil do němčiny několik slovenských a moravských lidových písní, které budou posléze připraveny pro Goethův překlad. Šafařík se patrně s Goethem osobně nikdy nesetkal.

Dalším důležitým bodem v životě P. J. Šafaříka bylo seznámení s F. Palackým, které zprostředkoval J. Benedikti. Šafařík se mezitím začal pilně zabývat teorií literatury, zejména versologií a estetikou. Benedikti se s Palackým schází v Bratislavě na jaře 1816 a oba si velmi rozumějí, neboť je spojují stejné vlastenecké pocity a společné literární zájmy. Palacký píše Benediktimu, že chce natrvalo skončit se svou básnickou činností a věnovat se do hloubky pouze vědecké části. Benedikti odesílá spěšně ten samý dopis Šafaříkovi do Jeny a takto nezáměrně vzniká přátelský a profesní vztah mezi Šafaříkem a Palackým, ještě v době, kdy se osobně neznají.

Jenská studia se blíží pomalu ke konci a v květnu 1817 opouští Šafařík Jenu. Na své zpáteční cestě se zastavuje v Lipsku, kde konzultuje svůj pohled na časomíru v české prozodii s profesorem J. G. Hermannem²¹. Delší návštěvou, bezmála měsíc, počtí Prahu, kde se sblíží s ostatními kapacitami tehdejší literární, jazykovědné a vědecké scény: s J. Jungmannem, V. Hankou, J. Sv.

²¹ *Johann Gottfried Hermann (1772-1848)*, profesor klasické filologie na universitě v Lipsku. (Taktéž, s. 265).

Preslem²² aj. Ve svých vědeckých názorech např. na současnou prozódii se ve všech bodech shoduje s J. Jungmannem a na druhou stranu se pro něj osvícenské pojetí zásad české prozodie J. Dobrovského stává jaksi zpátečnickým.

„Hranice se tolik neplaším jako pletichářství samých Pražanů. Cokoli vy na to povíte, já se upřímně vyznám a povím, že já nad Prahu většího a horšího slovanského Kocourkova neznám, tam je, přáteli, sídlo čihářství a špehounství celého slovanského světa a největší zrádci jsou našincové a ne Němci. Mně se ale hnusí, když sobě připomínám měsíc tam strávený.“²³

1. 1. 6 Šafaříkovo působení v Bratislavě

Šafařík přijíždí osmého června 1817 do Bratislavy, kde na něj čeká Palacký, aby ho uvítal opět zpátky doma. Šafařík tráví poslední prázdniny doma v Kobeliarově, navštíví sestru a později i rodinného přítele J. Benického a pomalu začíná uvažovat o možnostech profesního uplatnění. Nejraději by chtěl zůstat v Bratislavě, aby byl nablízku příteli Palackému. Odmítá dvě nabídky k zaměstnání a nakonec přijímá místo vychovatele a učitele mladého syna oravského župana Ladislava Kubínyho²⁴. Práce vychovatele poskytovala dobrou

²² Jan Svatopluk Presl (1791-1849), profesor přírodních věd na universitě v Praze, přední představitel českého národně emancipačního hnutí jungmannovské generace, spoluvůrce novodobé české přírodovědné terminologii, redaktor vědecko-literárního časopisu „Krok“, vycházejícího v Praze nepravidelně v letech 1821-1840. (Taktéž, s. 241).

²³ Takto popisuje své zklamání Prahou v dopise svému příteli J. Kollárovi. Jde o období, kdy se rozhoduje, zda se natrvalo usídli v Praze, nebo v Bratislavě.

²⁴ NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 33.

apanáž, dostatek volného času, který Šafařík věnoval samostudiu a poměrně volnou pracovní dobu. Takto strávil Šafařík dva poklidné a bezstarostné roky svého života, kdy působil jako vychovatel a učitel i v jiných rodinách a zároveň měl ještě dostatek času na vědecké bádání, které horlivě konzultoval s Palackým a částečně i s J. Kollárem. Vrcholná polemická kritika neutěšeného stavu soudobé české prozodie vyvrcholila ve společném díle Palackého a Šafaříka „*Počátkové českého básnictví, obzvláště prosodie*“, jež bylo vydáno na jaře roku 1818. Především jim šlo o to, aby zapůsobili na mladou generaci básníků a vyburcovali je tak k činnosti. Šafaříkovo a Palackého pojetí časoměrné se sice v české prozodii dlouhodoběji neujalo, ale mělo alespoň vliv na Dobrovského ustrnulé formy obrozenecké poezie.

1. 2 Historické reálie doby na přelomu 18. a 19. století v balkánských zemích

1. 2. 1 Národnostní pluralita na území Vojvodiny

Nový Sad se od konce 18. století stává poměrně známým a vyspělým městem, jedním z hlavních kulturně-společenských středisek života uherských Srbů a jejich národně emancipačních snah, jež byly v mnohém podobné s národními snahami, které měli čeští a slovenští vlastenci.

I přes všechnu snahu srbských vlasteneckých pokusů zde nemohlo docházet k naprosto stejnému vývoji „národního obrození“, jako v Česku či v menší části na Slovensku, neboť se na srbském území nevyskytovalo pouze jedno homogenní

etnikum, jako tomu bylo na území českých zemí, ale vlivem složitého historického vývoje, ke kterému na Balkánu docházelo, se tyto pokusy velmi zbrzdily, někdy dokonce úplně zastavily.

Srbové žili na území, které bylo pod nadvládou Osmanů nebo na území, které spadalo do uherské části monarchie. My se zaměříme pouze na ty tzv. uherské Srby. Ti tvořili přibližně 6,9% všeho obyvatelstva Uher. Byli roztrženi do 3 administrativních celků; Vojvodiny a Temešského Banátu, do oblasti Vojenské hranice a do poslední části, Chorvatska a Slavonie.

Díky Karlovičkému míru z roku 1699 a později Požarevackému míru z roku 1718 se Vojvodina dostává pod správu rakouské monarchie. Zbytek srbského území je pod nadvládou Osmanů. Habsburská monarchie se snaží kolonizovat tuto oblast z různých jiných částí monarchie. Jedná se především o kolonizaci za prací. Novými obyvateli Vojvodiny se tak stávají Němci, Slováci, Maďaři, Češi, Rumuni či Rusíny. Dodnes existují slovenské vesnice v severní části Vojvodiny jako je např. Bački Petrovac aj. vesnice. Všechna etnika měla svá jazyková práva a do dnešní doby si uchovala svůj jazyk a tradice.

1. 2. 2 Předpoklady pro kulturní rozvoj v zemi na přelomu 18. a 19. století

Na konci 18. století dochází na území Srbska k velmi důležitým společenským a politickým změnám, které mají za následek to, že se podstatně mění postavení srbského národa v rámci rakouské monarchie. Tyto změny s sebou přinášejí nové možnosti v oblasti kulturního a společenského rozvoje země.

První takovou změnou je vytvoření *Ilyrské dvorské kanceláře*²⁵ roku 1791, která měla na starosti srbské záležitosti. Od této doby se také plně ujalo pojmenování Srbů jako tzv. Ilyrů (ilyrského národa). Období tohoto nepatrného osamostatňování bohužel nemělo přílišného trvání. Po delších jednáních se nastávajícího roku 1792 stávají Ilyrové (Srbové) plnoprávními občany uherského království.

Velmi podstatnou roli hrála pravoslavná církev, která byla vždy zastáncem konzervativního smýšlení, a to se do značné míry projevilo v jihoslovanské kultuře. I přes nově se rozvíjející centra ilyrského národa (Nový Sad) byla úroveň vzdělanosti u zdejšího obyvatelstva velmi nízká. Ve srovnání s českými zeměmi na konci 18. století to byl markantní rozdíl. Církev byla hlavním představitelem vzdělanosti v zemi, ale vlivem střídání období osmanských válek²⁶ se kulturní rozvoj v zemi na několik let téměř zastavil. Církev se před světem uzavřela v nedostupných horských klášteřích a vzdělanost sociálně nejnižších vrstev obyvatelstva se tak omezila pouze na předávání ústní lidové slovesnosti. Ovládnutí jazyka v psané podobě bylo ojedinělé. K tomuto rysu však přispívala i sama skutečnost, že neexistovala jazyková pravidla a vlivem různých národností na

²⁵ *Ilyrská dvorská kancelář* byla poprvé založena již roku 1745 císařovnou Marií Terezií, ale o dva roky později ji přejmenovala na Dvorskou deputaci pro sedmihradské, banátské a ilyrské záležitosti. V prosinci roku 1777 byla tato instituce zrušena. Srbské záležitosti týkající se církevních a školských záležitostí přešly do rukou pravoslavné církve. Roku 1779 zanikla veškerá politická a správní privilegia, jež měla do této doby pravoslavná církev. Tato událost vyvolala řadu bouří a rozdělení společnosti do dvou táborů. Jedni byli konzervativně smýšlející, druzí jejich odpůrci a zastánci radikálního řešení sporů. Po nesčetných rozepřích těchto dvou táborů byla roku 1791 ustavena Ilyrská dvorská kancelář. PELIKÁN, J. *Dějiny Srbska*, s. 154.

²⁶ K *osmanským válkám* docházelo nepřetržitě v období let 1788-1791. Turci se snažili rozšířit svůj mocenský vliv v severní, uherské části Srbska a tak se země ocitla ve střetu mezi rakouskou monarchií a osmanskými vojsky.

ilyrském území i velkém počtu rozličných dialektů se do této doby nepodařilo ustanovit zákonnou jazykovou normu, která by byla pro uživatele závazná.

Tento jazykový problém se podařilo definitivně vyřešit až srbskému filologovi, tvůrci spisovného jazyka, zakladateli nové literatury, jímž není nikdo jiný než sám velký Vuk Stefanović Karadžić²⁷. Jedny z prvních snah řešení jazykového problému lze však již rozpoznat daleko dříve. Jsou to sice většinou pouhé pokusy bez propracovanější strategie, ale jejich význam pro další kulturní vývoj je nepopiratelný.

Jednou z možností, jak řešit nejednotnou jazykovou situaci byla snaha o sblížení jazyka s ruštinou, jež se na území Balkánu dostávala díky ruským kupcům, kteří s sebou dovážejí knihy. Pravoslavná církev dává těmto knihám přednost před tradičními srbskými knihami. Také proto, že na srbských školách učí mnoho ruských profesorů. V průběhu 18. století dochází ke sblížení ruštiny se srbštinou, přičemž vzniká nový, ruskosrbský jazyk. Tato zvláštní symbióza má vliv i na rusko-srbské vztahy, které byly v průběhu historického vývoje z větší části vždy dobré. Srbsko našlo mocenského i kulturního spojence, který byl zároveň i silnějším slovanským bratrem. Tento nový literární jazyk ze směsice ruštiny a srbštiny²⁸ se stal velmi oblíbeným hlavně v církevních srbských kruzích,

²⁷ Vuk Stefanović Karadžić (1787-1864), srbský filolog, etnograf, folklorista, historik, vedoucí osobnost jihoslovanského kulturního života v 19. století. Svými literárními kritikami a polemickými články prosazoval v srbské literatuře myšlenky romantismu a zpracování vlasteneckých témat. Odmítl klasicismus a sentimentalismus. Podporoval první srbské povstání z roku 1804, ale po dalších neshodách s představiteli politického života, opouští roku 1813 Srbsko, vydává se do Vídně, kde s přestávkami stráví zbytek života. DOROVSKÝ, I. *Slovník balkánských spisovatelů*, s. 261-262.

²⁸ PELIKÁN, J. et al, *Dějiny Srbska*, s. 155.

jejichž představitelé shlíželi na soudobý lidový srbský jazyk jako na nutné zlo, které se ale časem vymýtí a hlavní role se ujme jazyk ruskosrbský.

Jedním z prvních, kdo se tímto jazykem pokouší psát umělecko-hodnotná literární díla, je Jovan Rajić²⁹. Píše dramata, cestopisy a básně. Jeho nejznámějším dílem je čtyřsvazkové dílo *Dějiny různých slovanských národů zvláště pak Bulharů, Chorvatů a Srbů*.

Nejvýznamnější funkci však v tomto období zastával intelektuál a osvícenský myslitel Dositej Obradović³⁰. Pocházel ze skromných poměrů, vzdělání si osvojil v jednom z pravoslavných klášterů a většinu svého života strávil na cestách. Putoval po západní Evropě, mezi města, která navštívil, patří Londýn nebo Paříž. Nejdélší část svého života strávil ve Vídni. Studoval na německých univerzitách v Halle a Lipsku. Za cíl, který si kladl, bylo především didakticky poukázat na zaostalost srbské společnosti a dovést kulturu na vyšší úroveň. Za nejdůležitější přínos své doby se pokládá to, že se rozhodl psát v srbském lidovém jazyce a vymykal se tak tendenci užívání ruskosrbského jazyka. Z ruského jazyka ale ponechává odborné výrazy, které srbština dosud neznala.

²⁹ Jovan Rajić (1726-1801), archimandrita kláštera v Kovile, srbský spisovatel, autor historického přehledu dějin jižních Slovanů (Istorija raznych slaveniskich narodov, najpače Bolgar, Chorvatov i Serbov, 4 svazky, Vídeň 1795-1795), stoupenec slovanské vzájemnosti. NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 255.

³⁰ Dositej Obradović (1742-1811), srbský osvícenský spisovatel. NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 330.

Dalším z důležitých faktorů, které měly vliv na kulturní rozvoj v zemi, byla úroveň tehdejšího školství. Ve školách se učilo srbštině, latině a němčině. Školský systém v sobě zahrnoval od nejnižšího stupně vzdělání nejdříve základní školu, šestitřídní gymnázium a kněžský seminář. Hlavním cílem bylo, aby studenti zvládali čtení a psaní na vyšší úrovni. O univerzitách se zatím hovořit nedá. Studenti odjížděli na studijní pobyty v rámci monarchie a vybírali si nejčastěji univerzity ve Vídni, Jeně, Halle či Lipsku, ale i další. Nebyl problém zažádat o pobyt na cizí univerzitě, ale student musel prokázat velmi vysoké znalosti jak oborové, tak jazykové. Tyto cesty měly vliv na srbské školství. Učenci se vraceli ovlivněni novým západoevropským myšlením, na které nejvíc zapůsobila osvícenská filozofie. Bohatší kupci mohli svým dětem zaplatit francouzské či německé učitele, ale k tomu docházelo jen zřídka.

Závěrem první části druhého oddílu bych shrnula poznatky, ke kterým jsem došla. Hospodářská a společenská situace na území roztříštěných balkánských zemí byla podstatně složitější, než tomu bylo na území českých zemí. My jsme měli pouze jednoho utlačovatele, zatímco srbský národ se zmítal mezi rakouskou monarchií a Osmany. Toto nestabilní prostředí vedlo ke zpomalení společenských a kulturních změn, ke kterým docházelo po celé Evropě. Postupné směřování k rozpadu feudálních mocností, které neměly zájem o to se reformovat a přechod od feudalismu ke kapitalismu byl téměř stejný jako v českých zemích. Národní uvědomění se na Balkánu také probudilo, ale o něco déle, než tomu bylo v případě našeho národa.

K těmto všem změnám docházelo postupně. Nejvíce se na jihu uplatnila idea slovanské vzájemnosti, úsilí o kulturní jednotu všech slovanských národů,

přijímané většinou Jihoslovanů s velice živým pochopením a ztvárňované v nových vlastních formách. První generace jihoslovanských romantiků se zaměřila na studium národního jazyka. Všichni to byli osvícensky vzdělaní učenci, ale již tolik nelpěli na zkoumání jazyka z historického hlediska, ale snažili se ucelit národní jazyk a stanovit jeho normy.

Prvotní impulsy jsou všude stejné. Zakládají se školy, čítárny, mění se školský systém, vycházejí první časopisy a vznikají různé spolky. Bohužel dochází i k radikálnímu řešení stávající neutěšené situace prostřednictvím revolučních nepokojů, které se odehrály ve dvou etapách. K prvním revolučním nepokojům docházelo v letech 1804-1813. Druhá etapa revolučních bojů byla následkem první, vyvrcholila roku 1815 a pokračovala s přestávkami až do roku 1829. Celé toto období lze charakterizovat jako nestálé, nestabilní, ale velmi důležité v dalším vývoji srbského národa, neboť právě tyto boje v mnohém usnadnily přechod k postupné nezávislosti na obou dvou mocnostech, jež byly utiskovateli srbského národa.

2 P. J. Šafařík v Novém Sadu (1819-1833)

2.1 Hledání nového zaměstnání a následný odchod z Bratislavy

Po dvouletém pobytu u rodiny oravského župana se pomalu blížilo završení studií jeho svěřence, mladého L. Kubýiniho a Šafařík si musel opět položit otázku, jaké bude jeho další zaměstnání. Měl na výběr z několika možností: mohl se hlásit o úřad kazatele u některého ze slovenských protestantských sborů, ale tato dráha ho nelákala, což ostatně zjistil již při svých studiích na univerzitě v Jeně, nebo mohl pokračovat jako vychovatel a pedagog u některých slovenských rodin. Tato vidina byla Šafaříkovi bližší, ale ve věku dvaceti čtyř let chtěl mít již určité existenční zabezpečení, které by mu mohlo přinést i kariérní postup. Dokázal by si představit své další působení i v Bratislavě, kde by byl na blízku svému dobrému příteli a kolegovi F. Palackému. V krajním případě by uvažoval i o odchodu do Čech, kde se ale bohužel v tuto dobu nenaskytlo žádné místo, které by odpovídalo jeho profesnímu zaměření.

Od P. Benického se dovídá, že patronát pravoslavného gymnázia v Novém Sadu vypsal konkurz na pozici ředitele a prvního profesora tohoto ústavu. Novosadské gymnázium bylo založeno na základě carského privilegia 31. ledna 1816 z darů srbských kupců (*Jovan Šević, Petar Lukić, Lazar Popović-Peci, Simeon Vladislavljević, Ilija Stojanović i Sava Kojić*) a výuka v prvním semestru zde počala již na přelomu roku 1815/1816.³¹

³¹ POPOV, D., (ed.). *Enciklopedija Novog Sada. Sv. 10, Jov-Kat*, s. 11.

Správu vedl patronátní sbor pod předsednictvím srbského metropolitě se sídlem v Karlovcích, Štefana Stratimiroviće.³²

Při založení gymnázium mělo pouze tři nižší třídy, ale jejich počet během několika málo let stoupl na šest. Bylo tedy nutné doplnit profesorský sbor a do jeho čela dosadit schopného a výkonného ředitele.

Šafařík se rozhodl, že se bude ucházet o tento post. Ze svých studentských let uměl obstojně srbsky a vzpomněl si také na některé srbské přátele, kteří spolu s ním studovali na gymnáziu v Kežmarku (*Nikola Lukić*). Doufal také, že bude mít v Novém Sadu možnost více poznat srbskou kulturu a obohatí tak své znalosti o slovanských národech.

Prostřednictvím J. Benediktioho požádal jenskou univerzitu o dodatečné udělení akademického titulu doktor filozofie. Jeho žádosti bylo vyhověno, aniž by musel předkládat svou disertační práci, o což se ve velké míře zasloužil jeho bývalý profesor Eichstädt, který si na svého oblíbeného studenta vzpomněl. Šafařík dostává obratem doktorský diplom.

Z několika uchazečů na post ředitele a prvního profesora gymnázia v Novém Sadu byl právě Šafařík nejmladším kandidátem. Sbor ústavu se jednohlasně vyslovil pro Šafaříkovo přijetí, trochu tomu napomohl i fakt, že se Šafařík znal s již zmíněným Pavlem Benickým. Šafařík dostal vyrozumění o svém

³² Štefana Stratimirović se zásadním způsobem zasloužil o vznik prvního srbského gymnázia v Karlovcích, které vzniklo roku 1791. V Bělehradském pašalíku neboli do té doby něco takového možné. Po něm následovalo gymnázium v Novém Sadu.

přijetí, ve kterém byly uvedeny i podmínky a veškeré podrobné informace týkající se jeho pobytu v Novém Sadu, od novosadského biskupa Gedeona Petroviče³³. Do zaměstnání měl nastoupit nejpozději do listopadu, byl mu vyměřen plat ve výši 900 zl. v. č. s příplatky na byt a za tzv. ředitelská testimonia.³⁴

Šafařík na podmínky přistupuje a přijímá místo. S Bratislavou a přítelem Palackým se loučí 1. července 1819. Poslední dva týdny před odjezdem z rodné vlasti tráví na návštěvě u svých rodičů, jež byla poslední v jeho životě.

2.2 Příchod do Nového Sadu

Šafařík přichází do Nového Sadu již 15. září 1819. Město samotné, jež se stává střediskem celé Vojvodiny, i okolí se mu velmi zamlouvá a stejně tak i gymnázium. Jeho mladý, do jisté míry idealistický pohled se během krátké doby rozplyne a Šafařík velmi brzy pohlédne realitě tváří v tvář. Ihned po svém příjezdu píše dopis Palackému, ve kterém popisuje krásy zdejší přírody a přirovnává ji k okolí prešpurskému.

Hned po svém příjezdu se Šafařík aktivně zajímá o stav gymnázia a následně se ukazuje jako velký organizátor. Zvláště velkou pozornost věnuje sestavení a organizaci knihovny na ústavu. Ještě během října 1819 dostává různé výtisky darem. Knihovnu pokládá za základ dobrého ústavu a vytváří ji také za účelem svého slavistického bádání. Knihovní přírůstky jsou ve větší míře

³³ NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 41.

³⁴ NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 41.

dějepisné a zeměpisné. Novosadské gymnázium bylo autonomním ústavem³⁵, ale podléhalo přísnému doзору pravoslavné církve. Finančně však bylo zajišťováno od bohatých srbských měšťanů. Šafařík se od samých počátku velmi snažil založit na tomto ústavu samostatnou katedru srbského jazyka. Bohužel se mu to za dobu jeho působení v Novém Sadu nikdy nepodařilo. Důvodem byla jazyková nejednotnost a spory mezi pravoslavnou církví a světskou inteligencí.

2.3 P. J. Šafařík a D. Magarašević – spolupráce s Maticí srpskou

Šafařík si během krátké doby po příjezdu vytvořil silný respekt ostatních pedagogů, žáků, měšťanstva a správní rady města. Byl velmi tolerantní, ale přesto přísný pedagog. Jako cizinec si nemohl dovolit dělat chyby, jinak by v nestabilním prostředí neobstál. Mezi největší přátele patřil jeho kolega, profesor novosadského gymnázia, Djordje Magarašević³⁶. V letech 1826-1830 byl také prvním redaktorem matičního časopisu *Serbski Letopis*³⁷. Magarašević byl jeden z mála profesorů, kteří se zabývali i vědeckou činností, avšak jeho práce nikdy nedosáhla takových kvalit, jako práce Šafaříkova. Oba muži spolupracovali okolo nově vzniklé

³⁵ NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 42.

³⁶ *Djordje Magarašević (1793-1830)*, profesor na novosadském gymnáziu a přítel P. J. Šafaříka. ŽÁČEK, V., et al. *Češi a Jihoslované v minulosti*, s. 237.

³⁷ *Serbski Letopis* byl první vydávaným časopisem *Maticе srpské*. Původní název byl *Serbska lětopis*, ale ten se brzy nahradil pouhým *Letopisem*. Časopis začal vycházet souběžně se založením samotné instituce *Maticе srpské* (1826). Tento časopis vychází v Novém Sadu dodnes, od roku 1873 však pod názvem *Letopis Maticе Srpske*. ŽÁČEK, V., et al. *Češi a Jihoslované v minulosti*, s. 235.

organizace *Matice srpské*³⁸, jež se datuje do roku 1826. Tato organizace byla vyvrcholením nejen Šafaříkových snah, ale i vši novosadské inteligence. Vznikla za podpory mecenášů (*Jovan Hadžić*³⁹, *Jos. Milovuk*, *P. Rajić* aj.). Z jejich příspěvků se začal vydávat i časopis (viz výše). Organizace sídlila prozatím v Pešti, kde také většina mecenášů působila. V tomto prostředí vojvodinských Srbů se začala slibně vyvíjet srbská literatura a s ní i péče o zdokonalení srbského jazyka.

Postupně se však Šafaříkův vztah k Magaraševičovi proměňuje. Vidí jeho nedostatky, které mu brání ve výkonu kvalitní vědecké práce. Kritiku Magaraševiče později přenáší na samotný časopis.

„Spis ten dosti mizerný, ale nemůže to jinaké býti. Redaktor lenivý, spoludělníci nic naplat. Řeč potvorná – co do věci, všecko bez ladu a skladu“.⁴⁰

I přes tento Šafaříkův postoj, pracoval trpělivě dále a přispíval do *Letopisu* a díky jeho poznatkům se dostalo četných informací k českým čtenářům. Své zprávy posílá příteli Palackému, který je shromažďuje a tiskne v domácích časopisech, *Muzejniku* i *Museu*. Po smrti Magaraševiče úroveň plátku ještě klesla, ale nemělo to vliv na zprávy z českých zemí. Šafaříkovým prostřednictvím byli

³⁸ *Matice srpská* - pokud cituji literaturu, ponechávám původní název. Většina literatury ze 70. let 20. století uvádí název instituce s oběma velkými písmeny, tedy Matice Srpská. Já používám oficiální název, jenž je částečně přeložen do češtiny a částečně si ponechává původní pravopis, tedy Matice srpská.

³⁹ *Jovan Hadžić (1799-1869)*, srbský básník, historik, literární kritik a politik. od roku 1830 působil jako ředitel novosadského gymnasia po P. J. Šafaříkovi.

⁴⁰ ŽÁČEK, V., et al. *Češi a Jihoslované v minulosti*, s. 237.

Češi informováni o dění na Balkáně i po jeho odchodu z Nového Sadu roku 1833. I nadále udržoval styky s novosadskými učiteli, posílal své příspěvky z českých zemí a byl v písemném kontaktu s mladou generací srbských národních spisovatelů, ale i s vědeckou obcí.

2.4 P. J. Šafařík a L. Mušicki

Další osobností, jež měla vliv na Šafaříka, byl pravoslavný kněz a vojvodinský básník, Lukijan Mušicki⁴¹. Šafaříkovi byl Mušicki od prvního okamžiku jejich setkání velmi sympatický. Obdivoval jeho vzdělanost (Mušicki hovořil 12 jazyky) a trpělivost. Šafařík se hned na počátku ocitl jako soudce ve sporu Mušického s karlovickým metropolitou Stefanem Stratimirovičem, jehož podráždilo dílo tehdy moderního Mušického. Opět šlo o jazykový spor starší generace, již byl právě Stratimirovič představitelem. Šafařík se v tomto sporu zachoval jako pravý diplomat a zdráhal se napsat jakékoliv jasné stanovisko, ač vnitřně souhlasil s Mušickým a nijak se nebránil jazykovým novotám. V jeho postavení by však bylo krajně nevhodné, postavit se veřejně na stranu Mušického. Mohlo by to ohrozit jeho existenční poměry. V soukromí se však silně ohrazoval proti popské diktatuře v jazykových otázkách⁴².

⁴¹ Lukijan Mušicki (1777-1837), srbský básník, překladatel a organizátor kulturního života, jeden z nejvzdělanějších Srbů své doby. Překládal z latiny. Je první výraznou básnickou osobností v srbské literatuře, jeho vlivem prošli mnozí básníci 19. století. DOROVSKÝ, Ivan, et al. *Slovník balkánských spisovatelů*, s. 400-401.

⁴² ŽÁČEK, V., et al. *Češi a Jihoslované v minulosti*, s. 236.

2. 5 P. J. Šafařík, V. S. Karadžić a J. B. Kopitar

Šafařík se za svého působení v jihoslovanské metropoli seznamuje s mnoha představiteli balkánského národního hnutí a svými názory jej podstatně ovlivňuje. Tím se dostáváme k otázce vzájemného poměru Šafaříka, Karadžiće a Kopitara⁴³. Karadžić je Šafaříkovi znám již z dob studií na jenské univerzitě především jako sběratel lidové slovesnosti. Osobně se seznamují až roku 1820 prostřednictvím Magaraševiče. Byli dobrými přáteli, ale po vědecké stránce se nejednou rozcházel⁴⁴. Tak tomu bylo v případě Karadžićovy jazykové reformy, ke které byl Šafařík zpočátku velmi chladný. To bylo důvodem Kopitarova protektorského vystupování vůči Šafaříkovi v souvislosti s Karadžićem, kterého slovinský slavista obdivoval. Ve svém zásadním novosadském díle *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*⁴⁵ se autor vyjádřil o Karadžićovi velmi kladně, avšak ocenil i zásluhy, jež měl představitel starší generace, Stratimirović, který se podobně nechvalně vyjádřil již o dílu Mušického. To pobouřilo Kopitara, který naléhal na Šafaříka, aby v dalším díle psal o Karadžićovi více s úctou. Kopitar se velmi často vměšoval mezi Karadžiće a

⁴³ Jernej (Bartoloměj) Kopitar (1780-1844), mezinárodně uznávaný slavista slovinského původu. Jeho učitelem byl J. Dobrovský. Jeho hlavní zásluhou je systematicky zpracována první slovinská mluvnice. Napsal řadu studií z oboru slavistiky. Byl učitelem a rádcem V. S. Karadžiće. Prosazoval svébytnost slovinského jazyka a národa. DOROVSKÝ, Ivan, et al. *Slovník balkánských spisovatelů*, s. 290.

⁴⁴ ŽÁČEK, V., et al. *Češi a Jihoslované v minulosti*, s. 236.

⁴⁵ *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (1826) – Šafaříkova hlavní vědecká práce z novosadského období, česky – Dějiny slovanské řeči a literatury podle všech nářečí. Toto dílo mělo veliký ohlas, Šafařík se zde snaží popsat dějiny slovanských jazyků a literaturu.

Šafaříka. I přes některé odlišné názory na jazykovou reformu stál Šafařík jako přítel vždy na straně Karadžice. Roku 1831 byl vyhoštěn ze země, utekl do Rakouska a v právě v těchto zlých časech se mohl na Šafaříka kdykoliv obrátit.

Názorově se u Šafaříka objevil vývoj od odmítnutí až k uznání Karadžičova díla. Tento názor je doložen posmrtně ve vydaném díle *Geschichte der südslawischen Literatur*⁴⁶ (1864 a 1865).

Karadžić se věnoval sbírání lidové slovesnosti, o níž říkal, že je to studnice lidové vzdělanosti. Mluvil a psal čistým lidovým jazykem. Právě lidová srbština se stala základem jeho jazykové reformy. Hlavní dílo nese název *Pismenica serbskoga jezika po govoru prostoga naroda napisana*⁴⁷, jež vyšla ve Vídni roku 1814. Toto dílo je jedním ze základních stavebních kamenů slovinského jazyka. Karadžić byl kladně přijímán v českých zemích. Roku 1823 se osobně seznámil s Hankou, Dobrovským, Jungmannem a Čelakovským. Inspiroval řadu dalších českých spisovatelů, např. Erbena či Čelakovského. Zajímavý je také pohled na vztah Karadžice a jeho velkého vzoru, J. Dobrovského. Dobrovský sice na jednu stranu uznává Karadžičův přínos v tehdejší jazykovědě, ale jeho jazykovou reformu a její přizpůsobení spisovného jazyka lidové mluvě, razantně odmítá. V tomto bodě se oba dva rozcházejí.

⁴⁶ *Geschichte der südslawischen Literatur (1864 a 1865)* – vyšlo až posmrtně, česky – Dějiny jihoslovanské literatury.

⁴⁷ *Pismenica serbskoga jezika po govoru prostoga naroda napisana (1814)* česky, Mluvnice srbského jazyka napsaná podle mluvy prostého lidu.

Boj o Vukovu jazykovou reformu dokončuje až ve 40. letech 19. století první srbský vzdělaný filolog, Djuro Daničić⁴⁸ s přihlédnutím k dílu Josefa Dobrovského, P. J. Šafaříka a Slovinců Kopitara a Miklošiče⁴⁹.

2.6 Šafaříkovo trpké prozření

Šafařík přišel do Nového Sadu s určitou představou, která byla však poněkud nadsazena skutečnosti. Realita byla pravým opakem. Přes autoritu, kterou si jako ředitel gymnázia získal, přes všeobecně prokazatelnou úctu, nenašel očekávané pochopení pro své pedagogické a vědecké záměry. Vzdělanostní úroveň měšťanstva byla nízká, pravoslavná církev lpěla na svých dogmatických názorech, které hluboko zaostávaly za západním myšlením.

Platy profesorů nebyly vypláceny v řádných termínech a jejich výše byla hluboko pod standardem. Šafaříkův perfekcionalismus se setkával téměř každý den s nepochopením, administrativními nástrahami či těžkostmi v soukromém životě. Stýskalo se mu po příteli Palackém, po jejich intelektuálních rozhovorech, i po známém prostředí srdci blízké Bratislavy.

„Není zde člověka, jenž by jsa v jakémsi se mnou spolku náklonnosti ke mně nepokazoval: ale ani přítele pro mne není,“ psal v únoru 1820 v dopise

⁴⁸ Djuro Daničić (1825-1882), nejvýznamnější srbský filolog 19. století. Spolupracovník a obhájce V. S. Karadžiče.

⁴⁹ Fran Miklošič (Franz Miklosich), (1813-1891), slovinský jazykovědec a slavista. Studoval ve Štýrském Hradci a posléze ve Vídni, kde přednášel slovanskou filologii až do své smrti.

Palackému a dodával: „*Mezi národem a národem, a člověkem a člověkem, a přítelem a přítelem jest rozdíl*“⁵⁰.

I přes všechny tyto trpké a smutné zážitky, které pociťuje srdce mladého člověka, jenž přichází o iluze v konfrontaci s tvrdou životní realitou, nezanedbává svou práci, zastává na plný úvazek místo učitele, ředitele, vědce a spisovatele. Všechny role zvládá bravurně a s obdivem. Psychickou podporou jsou mu dopisy, které dostává od přátel Palackého a Kollára.

V červnu roku 1824 se mu naskytla ojedinělá příležitost přejít na evangelické lyceum v Kežmarku, kde sám studoval, když byl ještě chlapec, ale podmínky, za kterých by nastoupil jako učitel teologie, ho neuspokojovaly. Především by se nemohla natolik věnovat vědeckému bádání v oblasti jihoslovanské, jako právě v Novém Sadu, a to bylo u Šafaříka rozhodující, proto, aby zůstal i nadále na novosadském ústavu.

2.7 Osobní život v době působení na novosadském gymnáziu

Po období, kdy na Šafaříka dolehlo odloučení od rodné vlasti, přichází šťastnější období jeho života. Dne 22. června 1822 si bere za manželku slovenskou dívku, Júlii Ambrózyovou, která pocházela ze vzdělané rodiny. Otce již neměla, ale matka byla emancipovanou ženou, jež vlastnila v Novém Sadu

⁵⁰ NOVOTNÝ. F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 45.

dívčí školu s malým penzionátem⁵¹. Se svou mladou ženou odjíždí po svatbě na Slovensko, k příteli Kollárovi, jenž oba s vřelostí pozval. Při této příležitosti probral s Kollárem své další možnosti v oboru slavistiky, které by se mu mohly naskytnout. Rád by zůstal na Slovensku v blízkosti svých přátel.

Ani po sňatku s Júlií Ambrózyovou nenastává zcela klidné období jeho života. Roku 1823 poprvé vážně onemocněl a tato vyčerpávající choroba ho na nějakou dobu staví mimo pracovní záležitosti. Pravděpodobně onemocněl malárií nebo infekční žloutenkou. Klima v Novém Sadu mu nesvědčilo a i po uzdravení, které trvalo déle, než předpokládal, nenabývá dostatečně nových sil a střídavě ulehává na lůžko. Nemoci zanechaly na jeho stavu bohužel trvalé následky.

Jeho žena byla velmi křehká a i ona trpěla často nemocemi. Další životní ránou byla ztráta nejtragičtější, jaká může člověka potkat – ztráta dítěte. Z pěti dětí, které se jim v Novém Sadu narodily, zemřely první tři⁵². Další děti zemřely v době, kdy už byl Šafařík s rodinou v Praze.

K dalším nemilým překvapením patří i záležitost, která se týká jeho náhlému odchodu z funkce ředitele novosadského gymnázia. Jeho jméno se totiž dostává do souvislosti s překladem práce přítele, Pavla Magdy, jenž byl ředitelem na srbském pravoslavném gymnáziu v Karlovcích. To se však nelíbilo Vídeňské dvorní kanceláři, která vydala nařízení, že žádný protestant nesmí zastávat vedoucí pozice na území celé monarchie. Tímto byl Šafařík dne 25. března 1825

⁵¹ NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*, s. 54.

⁵² (Taktéž, s. 60).

zbaven svého místa ředitele novosadského ústavu, nepomohly ani přímluvy ostatních kolegů. Bylo mu dovoleno zůstat v profesorském sboru.

Nešťastné období, kterým prochází jak v životě osobním, tak i pracovním, Šafařík přechází a veškerou svou sílu zaměřuje na práci. S postupem doby se život v Novém Sadu stává méně a méně snesitelným a Šafařík se vážně rozhoduje, jakým způsobem tuto svízelnou situaci vyřešit. Naskýtá se mu několik zajímavých možností, ale on si nakonec po dlouhém zvážení všech rizik, vybírá za další místo svého působiště, Prahu. Přítel Palacký mu právě v Praze shání místo, které by odpovídalo jeho profesním kvalitám. Díky Palackému a několika dalším vlastencům bylo nakonec o jeho místu úspěšně rozhodnuto. Čeští vlastenci a další mecenáši se rovněž skládají na roční plat, který by měl v počátcích Šafaříkovi usnadnit existenční záležitosti v hlavním městě. Jejich jména zůstala utajena a Šafařík se je nikdy nedozvěděl. Jedinou podmínkou pražské inteligence bylo to, že bude svá další díla, po dobu strávenou v Praze, psát výhradně česky. Na to vše Šafařík s nadšením přistoupil a již dne 22. prosince 1832 podává žádost na patronát novosadského ústavu, ve které vysvětluje, z jakých důvodů žádá o ukončení pracovního poměru. Patronátní sbor mu velmi nerad vyhověl, poněvadž si uvědomoval ztrátu s tak veliké osobnosti, jako Šafařík byl. Knihy a poznatky ze své práce si odváží s sebou.

Manželka s rodinou odjíždějí napřed. Šafařík je posílá ke své sestře do Kisköröse, kam se za nimi dne 6. dubna 1833 vydává i on sám. Brzy ráno opouští místo svého bezmála čtrnáctiletého působení a vydává se vstříc další etapě svého

života – té, která je pokládána za nejpłodnější, při níž je na vrcholu svých sil, jak v práci, tak v osobním životě. Do Nového Sadu už se nikdy nevrátí, ač zůstává i nadále v kontaktu se svými jihoslovanskými kolegy.

3 P. J. Šafařík v kontextu současné slavistiky

Na osobu P. J. Šafaříka se dá z hlediska slavistiky⁵³ nahlížet z mnoha úhlů pohledu, neboť jeho odborná činnost zasáhla do různých odvětví tohoto vědního oboru. Zajímal se o různé problémy daleko přesahující rámec jazykovědy. Jeho životní práce by se dala rozdělit na období novosadské (1819-1833) a následné období strávené v Praze (1833-1861). Já jsem se v tomto oddíle pokusila zaměřit pouze a jen na období první, bez kterého by nevzešlo vrcholné období pražské. Šafařík se v Novém Sadu zapsal do dějin novosadského ústavu především jako jeho ředitel a do jisté míry i jako profesor (1819-1825) a následně už jen jako profesor v letech (1825-1833).

Zajímal se o dějiny a kulturu jižních Slovanů (sbíral literární památky v pravoslavných klášteřích) a podporoval současné srbské národněosvobozenecké hnutí (Karadžićovy jazykové reformy, vydávání časopisu *Letopis Matice srpske*). Styky navázal i se slovenskou menšinou v Bašce. Zároveň pokračoval ve spolupráci se slovenskými a českými vlastenci⁵⁴. Mezi zajímavou lze pokládat i vzájemnou korespondenci Šafaříka s Palackým. Za vrcholné dílo z období, které strávil v Novém Sadu lze pokládat *Dějiny slovanské řeči a literatury podle všech nářečí*. Dále vydává německy, zásluhou přítele Hamuljaka, *Dějiny slovanské řeči a literatury* roku 1826 v Pešti. V průběhu a na závěr svého vědeckého úsilí

⁵³ Slavistika je komplex vědních oborů, který se zabývá studiem slovanských jazyků. Dnes sem řadíme slovanskou jazykovědu, literární vědu, folkloristiku, dějiny umění a politické kulturní dějiny slovanských zemí.

⁵⁴ MERHAUT, Luboš (ed.). *Lexikon české literatury : osobnosti, díla, instituce. 4/I S-T*, s. 522.

v Novém Sadu vydává roku 1833 *Srbskou čítanku*, která bývá hodnocena jako Šafaříkovo nejlepší filologické dílo.

Osobou P. J. Šafaříka se zabývají čeští, slovenští a jihoslovanští slavisté v kontextu svých vlastních literatur a vždy je pohled na tohoto vědce chápán z pohledu lingvistů různých národností, kteří se jím zabývali. V současné slavistice byly nejnovější poznatky sepsány na konferenci o P. J. Šafaříkovi, která proběhla v Novém Sadu v roce 1996 ku příležitosti dvousetletého výročí od jeho narození. Na této konferenci vystoupili srbští profesoři a srbské profesorky se svými příspěvky k tématu, týkajícího se tohoto slovenského slavisty. Zajímavým příspěvkem je např. referát profesorky Ivany Živančevićové-Sekerušové, která se důkladně zabývá Šafaříkovou spoluprací s časopisem *Kolo* v letech 1842-1853. Toto období však již nespadá do naší první části, a proto se jí zde nebudu zabývat. Dalším příspěvkem je referát profesorky Zlaty Bójović, která v současné době přednáší na Bělehradské univerzitě. Těžištěm její práce jsou Dubrovničtí spisovatelé. Právě těmi se Šafařík také do jisté míry zabýval a svou práci popsal v díle *Dějiny jihoslovenské literatury (1864 a 1865)*.

V kontextu soudobé jihoslovenské literatury je jméno P. J. Šafaříka poměrně frekventované a ve vědeckých kruzích známé. P. J. Šafařík se jako osobnost slavistiky nesmazatelně zapsal do historie srbské literatury, v době svého téměř čtrnáctiletého působení v srbské metropoli. Dnes jsou jeho poznatky, jichž ve své době dosáhl, dávno překonané, ale ještě do počátku 20. století se běžně učilo podle jeho faktografických děl, např. podle *Dějin jihoslovenské literatury*.

Šafaříkovo jméno je v rámci jeho jihoslovanského pobytu z hlediska dnešní doby daleko známější, než tomu bylo v době jeho působení v Novém Sadu či v době po odchodu do Prahy roku 1833. Malá nebo někdy téměř žádná dostupnost zpráv z kulturního prostředí západní či střední Evropy nedala šanci k tomu, aby se jméno P. J. Šafaříka zakořenilo nějakým způsobem hlouběji do povědomí širších mas srbského národa. Jeho jméno je v dnešní době známé pouze a jen ve velmi malém okruhu vědců, kteří se tímto tématem explicitně zabývají.

V rámci české slavistiky je toho podstatně více, ale opět se jedná především o jeho druhé období, které se vztahuje k působení v Praze. Z jihoslovanského období byli hlavními korespondenty: F. Palacký a J. Kollár, ale i řada dalších českých obrozeneckých spisovatelů. Materiály psané česky, které jsem našla, jsou bohužel téměř všechny staršího data, nejčastěji ze 70. let minulého století od kolektivu profesorů z Karlovy univerzity.

Největší pozornosti se Šafaříkovi dostává na Slovensku. Slovenská slavistika se jím právem zabývá nejvíce. I on sám se velmi rád a při každé příležitosti vracel na rodné Slovensko, a pokud nemohl, činil tak aspoň ve svých představách či práci, která by pomohla podpořit národně-osvobozené snahy slovenské inteligence. Jde především o *Prešovskou univerzitu* a *Ústav historických vied SAV v Bratislavě*.

V dnešní slavistice je jeho dílo již překonáno, ale není pochyb o tom, že ve své době patřily Šafaříkovy práce k jedněm ze základních jazykovědných pramenů.

Závěr

Téma zabývající se osobou P. J. Šafaříka není ještě zdaleka vyčerpané. Ve své práci jsem se zaměřila na tři základní okruhy, jež se týkají tohoto slavisty. Snažila jsem se postihnout období nejranější, neboť mělo zásadní vliv na formování jeho osobnosti a na volbu výběru studovaného oboru a zaměření. V druhém okruhu jsem představila dobový kontext nan přelomu 18. a 19. stol.etí. V popředí stojí vždy literatura a věda. Ty se odrážejí v zrcadle historie. Dějinné události by nám měly posloužit jen jako přiblížení doby. V žádném případě jsem nechtěla, aby na sebe samy strhávaly pozornost. Považovala jsem však za nutné alespoň trochu naznačit a popsat historické reálie, poněvadž se setkáváme s naprosto odlišným prostředím, než je naše. Příkládala jsem tedy tomuto oddílu významnou roli. Třetí část by měla být ze všech částí nejobsáhlejší a měla by čtenáře seznámit s hlavním tématem, které je zároveň i názvem této práce – *Jihoslovanským působením P. J. Šafaříka v Novém Sadu*. Mým cílem bylo popsat hlavní body Šafaříkova sanžení v Novém Sadu. Některé se uskutečnily, jiné, vlivem nestabilní společenské situace či Šafaříkových zdravotních indispozic, nikoliv. Opět musím zdůraznit, že mou snahou nebyl soupis faktografických znalostí, ale spíš jejich popois a následné vysvětlení a zdůvodnění, proč a za jakým účelem konkrétní plány byly či nebyla realizovány. Jde o práci spíše literárně historické povahy, než-li interpretační, avšak já, jako interpretka si konkrétní část dějin konstruuji z faktů, které před sebou mám a vlastně i interpretuji podle sebe, samozřejmě na základě doložených historiografických pramenů.

Myslím, že se mi podařilo systematicky analyzovat jednotlivé Šafaříkovy životní etapy a představit osobnosti, se kterými Šafařík přichází do styku a které měly nemalý vliv na utváření jeho názorů. V počátku práce jsem si představovala, že obsáhlejší bude charakteristika soudobého šafaříkovského bádání. Bohužel jsem se neobjevila příliš dostupného materiálu, a to jsem svou pozornost soustředila nikoli jen na domácí prameny, ale i na zdroje zahraniční, konkrétně německé a srbské. Téma by se určitě dalo uchopit řadou dalších způsobů, např. v komparaci s českým dobovým kontextem, neboť ten se v řadě událostí liší, ale v řadě jevů je velmi podobný tomu našemu. Faktem zůstává, že Šafaříkovo novosadské počínání lze vztáhnout k českému, slovenskému a jihoslovanskému kontextu doby, ve kterém dochází k utváření národních hodnot a národní svébytnosti.

Seznam literatury

Monografie

CICMIL, Marko (ed.). *Novosadska gimnazija : 1810-1985 : spomenica*. Novi Sad : Gimnazija "J. J. Zmaj", 1987. S. 34-57.

DOROVSKÝ, Ivan, et al. *Slovník balkánských spisovatelů*. Vyd. 1. Praha : Libri, 2001. 683 s. ISBN 80-7277-006-3.

MERHAUT, Luboš et al. *Lexikon české literatury : osobnosti, díla, instituce. 4/I S-T*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2008. S. 521-531. ISBN 978-80-200-1670-6 (1. sv.: váz.).

NOVOTNÝ, Jan. *Pavel Josef Šafařík*. Vyd. 1. Praha : Melantrich, 1971. 362 s.

PELIKÁN, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 670 s. ISBN 80-7106-....-

POPOV, Dušan (ed.). *Enciklopedija Novog Sada. Sv. 10, Jov-Kat*. Novi Sad : Novosadski klub : Prometej, 1998. S. 11.

STAJIĆ, Vasa. *Novosadske biografije : iz arhiva Novosadskog magistrata. Sv. 5, S-Š*. Novi Sad : Matica srpska. 1940. S. 259-266.

ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. *Slovanský národopis*. Vyd. 4. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. 288 s.

ŽÁČEK, Václav, et al. *Češi a Jihoslované v minulosti*. Vyd. 1. Praha : Academia, 1975. 751 s.

Příspěvky ve sbornících

BAKOŠ, Mikuláš. „Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie“ a ich význam po vývine českej a slovenskej pozie. In : PALACKÝ, František; ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. *Počátkové českého básnictví obzvláště prozodie*. Vyd. 1. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1961. 148 s.

BOJOVIĆ, Zlata. *Dubrovački pisci u istorijama književnosti Pavla Josifa Šafarika*. In : KLEUT, Marija (ed.). *Pavel Josef Šafarik : život i delo; zbornik radova sa skupa u Matici srpskoj, Filozofskom fakultou i Gimnaziji "Jovan Jovanoić Zmaj" u Novom Sadu 23-24. Novembra 1995*. Novi Sad : Matica srpska, 1996. S. 221-229.

KLEUT, Marija. *Nekrolozi Pavlu Josifu Šafariku*. In : KLEUT, Marija (ed.). *Pavel Josef Šafarik: život i delo; zbornik radova sa skupa u Matici srpskoj, Filozofskom fakultou i Gimnaziji "Jovan Jovanoić Zmaj" u Novom Sadu 23-24. Novembra 1995*. Novi Sad : Matica srpska, 1996. S. 237-241.

KRAJČOVIČ, Milan. *Pavol Jozef Šafárik a Juhoslovakia*. In : SEDLÁK, Imrich (ed.). *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrozenie : zbornik z vedeckej konferencie*. Vyd. 1. Martin : Matica slovenská, 1989. S. 62-105.

ISBN 80-7090-015-6.

MATICKI, Miodrag. *Pregled srpne književne periodike Pavla Josifa Šafarika*. In : KLEUT, Marija (ed.). *Pavel Josef Šafarik: život i delo; zbornik radova sa skupa u Matici srpskoj, Filozofskom fakultou i Gimnaziji "Jovan Jovanoić Zmaj" u Novom Sadu 23-24. Novembra 1995*. Novi Sad : Matica srpska, 1996. S. 171-177.

URBAN, Otto. *P. J. Šafařík a české prostředí 40. - 50. let 19. století*. In : SEDLÁK, Imrich (ed.). *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrozenie : zbornik z vedeckej konferencie*. Vyd. 1. Martin : Matica slovenská, 1989. S. 107. ISBN 80-7090-015-6.

ŽIVANČEVIĆ-SEKERUŠ, Ivana. *Saradnja P. J. Šafarika u časopisu „Kolo“ (1842-1853)*. In : KLEUT, Marija (ed.). *Pavel Josef Šafarik: život i delo; zbornik radova sa skupa u Matici srpskoj, Filozofskom fakultou i Gimnaziji "Jovan Jovanoić Zmaj" u Novom Sadu 23-24. Novembra 1995*. Novi Sad : Matica srpska, 1996. S. 231-236.

Obrazová příloha

I. - Pavel Josef Šafařík

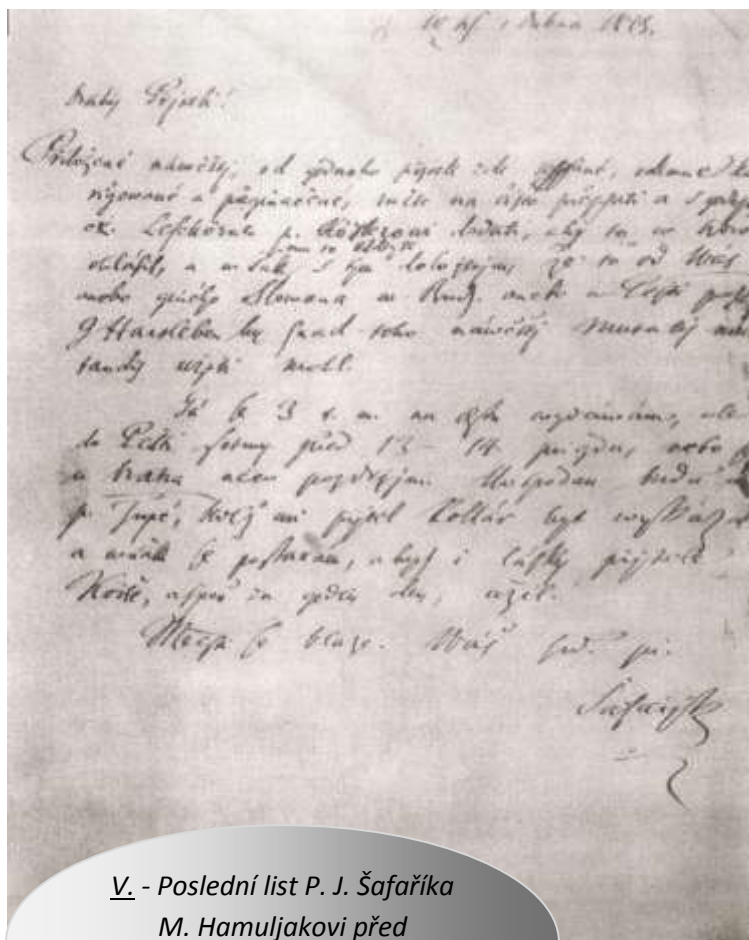
II. - František Palacký

III. - Vuk Stefanović Karadžić

IV. - Jernej Kopitar

V. - Poslední list P. J. Šafaříka
M. Hamuljakovi před
odchodem z Nového Sadu z 1
dubna 1833

VI. - Martin Hamuljak

VII. – Karel Jaromír Erben

VIII. – František Ladislav Čelakovský

IX. – Lukijan Mušicki

X. - Dj. Magarašević

XI. – Jedna z ulic v samém centru
Nového Sadu nesoucí jméno
slovenského rodáka

XII. – Jedno z bývalých působišť P. J.
Šafaříka, dnes – Kulturně umělecký
spolek v Novém Sadu

Zdroje

- I. ŽÁČEK, V. et al. *Češi a Jihoslované v minulosti*. (viz obrazová příloha).
- II. Wikipedia - Wikimedia Commons : Dostupný z WWW
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:František_Palacký.jpg>.
- III. Wikipedia - Wikimedia Commons : Dostupný z WWW
<http://sr.wikipedia.org/wiki/Слика:Vuk_Karadzic_Kriehuber.jpg>.
- IV. Wikipedia - Wikimedia Commons : Dostupný z WWW
<http://www.ivan.sivec.net/biografski_romani/images/kamen_nad_gladino/jernej-kopitar-portret.jpg>.
- V. NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*. (viz obrazová příloha).
- VI. NOVOTNÝ, F. *Pavel Josef Šafařík*. (viz obrazová příloha).
- VII. Wikipedia - Wikimedia Commons : Dostupný z WWW
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Jan_Vilímek_-_Karel_Jaromír_Erben.jpg>.
- VIII. Wikipedia - Wikimedia Commons : Dostupný z WWW
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Jan_Vilímek_-_František_Ladislav_Čelakovský.jpg>.
- IX. ŽÁČEK, V. et al. *Češi a Jihoslované v minulosti*. (viz obrazová příloha).
- X. ŽÁČEK, V. et al. *Češi a Jihoslované v minulosti*. (viz obrazová příloha).
- XI. Fotografie, *(vlastní zdroj)*
- XII. Fotografie, *(vlastní zdroj)*